

УДК 069.158:94(477.46) «1960/1980»

DOI: 10.30840/2413-7065.1(82).2022.255169

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОБЕРЕЖНЕ ПОЛІССЯ В ЕКСПЕДИЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ (60–80-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

Олена ЖАМ

orcid.org/0000-0001-6216-5167

*кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник Музею хліба
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*

Тетяна ГРУДЕВИЧ

orcid.org/0000-0002-2941-3795

*старший науковий співробітник Музею «Поштова станція»
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*

Анотація. Стаття присвячена вивченню польових етнографічних експедицій, проведених науковцями Переяслав-Хмельницького державного історичного музею у 60–80-х роках ХХ ст. на території Українського Правобережного Полісся. Зазначено причини проведення етнографічних досліджень – пошук пам'яток архітектури та етнографічних предметів для Музею народної архітектури та побуту Середнього Подніпров'я – першого в Україні скансену. Актуальність дослідження визначила відсутність комплексних наукових розвідок, присвячених цій проблемі. Наукова новизна полягає у тому, що ця тема вперше стала об'єктом самостійного вивчення.

В основній частині в хронологічній послідовності описані експедиції музею до досліджуваного регіону. Для розробки теми використовувалися книги наказів Переяслав-Хмельницького державного історичного музею. Проаналізовано тематику, періодизацію, склад учасників та результати експедицій. Встановлено, що експедиції проводилися спорадично, нерівномірно протягом різних періодів і щодо різних територій. Особливо успішними були експедиції на Київське Полісся – Бородянський, Іванківський, Поліський райони Київської області.

Дано оцінку експедиційної діяльності Переяслав-Хмельницького державного історичного музею у досліджуваному напрямку. Зроблено висновки про значну успішність проведених експедицій, особливо щодо музеєфікації семи автентичних пам'яток архітектури. Отримані результати можуть бути використані для підготовки узагальнюючих та спеціальних досліджень, присвячених одному з найархаїчніших культурних регіонів України – Полісся.

Ключові слова: Переяслав-Хмельницький державний історичний музей; Українське Правобережне Полісся; експедиція; пам'ятка архітектури; польові дослідження.

THE UKRAINIAN RIGHT-BANK POLISSIA IN THE EXPEDITIONARY ACTIVITY OF PEREIASLAV-KHMELNYTSKYI STATE HISTORICAL MUSEUM (THE 1960s–80s)

Olena ZHAM

Candidate of Historical Sciences, lead research fellow of Bread Museum, National Historical and Ethnographic Reserve “Pereiaslav”

Tetiana HRUDEVYCH

senior research fellow, “Post Office” Museum, National Historical and Ethnographic Reserve “Pereiaslav”

© Жам О., Грудевич Т.

Annotation. *The article is devoted to the study of field ethnographic expeditions, carried out by scientists of Pereiaslav-Khmelnytskyi state historical museum in the 1960s-80s on the territory of the Ukrainian Right-Bank Polissia. It outlines the reasons for conducting these ethnographic studies – the search for architectural monuments and ethnographic objects for the Museum of Folk Architecture and Life of the Middle Dnieper Region – the first skansen in Ukraine. The topicality of the study was determined by the lack of comprehensive scientific research devoted to this problem. The scientific novelty consists in the fact that this topic became the object of independent study for the first time.*

The main part describes in chronological order the museum's expeditions to the region under study. To develop the theme, the books of orders of Pereiaslav-Khmelnytskyi state historical museum were used. The topics, periodization, composition of participants, and the results of expeditions are analyzed. It has been found that the expeditions were carried out sporadically, unevenly during different periods of time and in relation to different territories. Especially successful were expeditions to Kyiv Polissia – Borodianka, Ivankiv, Polissia districts of Kyiv region.

An assessment of the expeditionary activities of Pereiaslav-Khmelnytskyi state historical museum in the studied direction is given. Conclusions are made about the significant success of the expeditions, in particular, regarding the museumification of seven authentic architectural monuments. The results obtained can be used to prepare generalizing and special studies devoted to one of the most archaic cultural regions of Ukraine – Polissia.

Key words: *Pereiaslav-Khmelnytskyi state historical museum; Ukrainian Right-Bank Polissia; expedition; architectural monument; field research.*

Серед численних експедицій Переяслав-Хмельницького державного історичного музею (м. Переяслав Київської області, Україна), організованих у 60–80-ті роки ХХ ст., одне з пріоритетних місць посіло Українське Полісся – самобутній та архаїчний культурний регіон України, де збереглося багато автентичних нерухомих пам'яток архітектури, предметів домашнього побуту, знярядь праці, традиційний одяг та прикраси, вироби народних майстрів, твори народного мистецтва тощо. Збір етнографічних предметів та пошук пам'яток народної архітектури були пов'язані зі створенням у 1958 р. етнографічного відділу, а у 1964 р. – першого українського скансену – Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. Обидві музейні структури потребували експозиційного наповнення. Зі зрозумілих причин першою була обстежена територія Переяслав-Хмельницького району. У наступні десятиліття музейні

працівники провели ще сотні експедиційних досліджень у різних регіонах України, серед яких особливо результативними виявилися експедиції на Поліссі. Раніше нами вже висвітлювалися експедиції на Лівобережне Полісся (Чернігівське та Новгород-Сіверське) [3]. Це дослідження присвячене експедиціям Переяслав-Хмельницького державного історичного музею (далі ПХДІМ) на Середнє Правобережне Полісся (Київське, Житомирське, Волинське) у 60–80-х роках ХХ ст. Досі ця проблема не привертала серйозної уваги дослідників. У поле зору потрапляли лише окремі пам'ятки та музейні предмети, що надійшли до музею з території досліджуваного регіону.

Весною 1964 р. відбулися перші наукові експедиції музею на Правобережне Полісся. 7–12 квітня 1964 р. у с. Поліське було відряджено наукового співробітника О. Юзвікову щодо питання реєстрації історичних пам'яток (наказ № 10

від 01.04.1964 р.). Через місяць, 13–14 травня, старший науковий співробітник М. Шавейко сфотографував пам'ятки, розташовані у цьому населеному пункті (наказ № 17 від 07.05.1964 р.) [4].

Перша етнографічна експедиція відбулася 27–30 червня 1966 р. Музей надіслав завідувачку відділу фондів Є. Нестеровську в Іванківський район Київської області з метою збирання предметів музейного значення для поповнення фондів (наказ № 18 від 27.06.1966 р.) [5].

У листопаді 1965 р. на території Переяславського скансену було перевезено хату 80-х років XIX ст. із Київського Полісся – с. Нова Вабля Бородянського району Київської області, де влітку 1919 р. знаходився штаб 19-ї бригади І. Котовського. Після того, як будинок було змонтовано, музейні працівники розпочали оформлення його інтер'єру. З рідної обстановки збереглися лише стіл і лави, інші предмети домашнього начиння потрібно було шукати у Поліському регіоні. З цією метою у шестиденну експедицію у Чорнобильський та Іванківський райони Київської області виїхали працівники ПХДІМ: завідувач Переяславського скансену М. Жам, завідувачка фондів Є. Нестеровська, науковий співробітник О. Юзвікова (наказ № 34 від 27.09.1966 р.) [5]. У ході експедиції у місцевого населення були придбані лави, скриня, колиска, солом'яні ємності для зберігання зерна, декоративні тарілки, горщики, сільнички та інші предмети домашнього побуту, які згодом були представлені в експозиції будинку. Значна увага приділялася художньому оформленню будинку із с. Нова Вабля. Було відомо, що стіни та піч хати раніше були розписані. Старожили села підказали, що розписи нагадували малюнки

відомої поліської художниці Марії Приймаченко. З метою вивчення особливостей декорування місцевих будинків Є. Нестеровська 27–30 червня здійснила відрядження до М. Приймаченко у с. Болотня Іванківського району (наказ № 18 від 27.06.1966 р.) [5]. Художниця надала ескізи місцевих орнаментів, а також замальовки тих візерунків, які оздоблювали житло її батьків, коли вона була дитиною. Згодом О. Юзвікова відтворила ці розписи у будинку із с. Нова Вабля. На подвір'ї цього будинку музейні працівники встановили вулики-дуплянки кінця XIX ст., привезені у 1966 р. із сіл Товстий Ліс та Рудки Чорнобильського району Київської області.

Наступна експедиція до досліджуваного регіону була здійснена через два роки. 19–21 грудня М. Жам із водієм І. Теслию демонтували та перевезли до музею олійницю з Макарівського району Київської області (наказ № 34 від 19.12.1968 р.). Ще одну олійницю перевезено із с. Корогод Чорнобильського району Київської області [2, с. 2].

Систематичні дослідження Полісся розпочалися згідно з книгою наказів у 1969 р. Першою була відряджена 25–28 червня Л. Кузьменко у Макарівський район Київської області з метою виявлення водяного млина (наказ № 28 від 25.06.1969 р.) [6]. Його виявити не вдалося. Але вже через місяць музейним працівникам вдалося домовитися з керівництвом Мирчанського лісгоспзагу про передачу музею комплексу будівель лісової застави початку XX ст.

29 липня 1969 р. у с. Мирча Бородянського району Київської області відряджений А. Костенко для оформлення документів на передачу пам'яток архітектури (наказ № 33 від 28.07.1969 р.) [6].

19 серпня 1969 р. для демонтажу та перевезення лісової сторожки виїхала бригада реставраторів на чолі з директором музею М. Сікорським і водіями І. Теслею, М. Петрунею (наказ № 37 від 18.08.1969 р.) [6]. У грудні 1969 р. до музею було перевезено сарай лісової застави. Організували його перевезення П. Щербіна, А. Федоренко, М. Петруня (наказ № 61 від 13.12.1969 р.) [6]. У цей час завідувач філії «Музей народної архітектури та побуту» М. Жам займався збиранням предметів старовини у с. Мирча та інших населених пунктах Бородянського району. Ця експедиція тривала включно до 30 січня (наказ № 64 від 20.12.1969 р.) [6]. У 1969 р. на Правобережне Полісся направлено ще дві індивідуальні експедиції зі збору експонатів: 4–7 серпня до Чорнобильського району Київської області відряджений М. Жам (наказ № 35 від 01.08.1969 р.), а 22–25 серпня – В. Шаблевський (наказ № 38 від 18.08.1969 р.) [6]. Результатом цих експедицій стала велика кількість предметів побуту, знарядь праці, ремісничих виробів.

Наступного 1970 р. до досліджуваного регіону була відправлена лише одна індивідуальна експедиція – Т. Козачківської у Бородянський район Київської області. Експедиція тривала п'ять днів, з 19 по 23 січня (наказ № 2 від 15.01.1970 р.) [6].

На початку 1971 р. Т. Козачківська для збирання експонатів виїхала у десятиденну експедицію у Волинську область (наказ № 2 від 18.01.1971 р.) [6]. Інші експедиції, як і в попередні роки, в основному були направлені на Київське Полісся, зокрема Іванківський, Бородянський та Макарівський райони Київської області. Наприклад, 10–14 червня 1971 р.

в Іванківському районі проводили збір предметів музейного значення Т. Козачківська з водієм М. Петрунею (наказ № 15 від 01.06.1971 р.) [6].

19–23 липня та 17–21 серпня села Бородянського району обстежили науковці Т. Козачківська, Г. Слюсар, В. Красюк, Л. Чередніченко, В. Бейліс (накази № 19 від 10.07.1971 р., № 23 від 01.08.1971 р.). 2–7 листопада 1971 р. науковці М. Жам, Г. Слюсар, В. Шаблевський, Л. Кузьменко проводили збирацьку роботу у Бородянському і Макарівському районах Київської області (наказ № 28 від 01.10.1971 р.) [6].

Найінтенсивнішими польові дослідження були у 1970-х роках. У червні 1971 р. в музей перевезено вітряк із с. Мирча Бородянського району Київської області. Він збудований наприкінці XIX ст. коштом багатого селянина в Бородянському маєтку графа І. Шембека у Київській губернії. У листопаді 1971 р. було організовано першу експедицію до Житомирської області. Єдиним її учасником став В. Шаблевський. Тривала експедиція 7 днів, з 3 по 9 листопада (наказ № 32 від 19.10.1971 р.) [6].

Протягом 1972 р. було здійснено чотири експедиції до Бородянського та Макарівського районів Київської області. 14–16 березня збирала предмети старовини у цьому районі Т. Козачківська (наказ № 7 від 10.03.1972 р.) [6]. 21–24 квітня до Бородянського району для перевезення будинку сільського магазину відряджено бригаду у складі науковців М. Жама, В. Шаблевського, реставраторів І. Калиновича, В. Калиновича, Ф. Чирки, водіїв І. Теслі, М. Петруні (наказ № 16 від 23.04.1972 р.) [7].

18–28 травня 1972 р. для збору експонатів та переобліку пам'яток історії

та культури до Бородянського та Мака-
рівського районів відряджено науковців
музею Л. Кременецького та [?] Зубриць-
кого (наказ № 21 від 15.05.1972 р.). На-
прикінці 1972 р., з 28 жовтня по 1 лис-
топада, у Бородянському районі збирав
предмети старовини М. Жам (наказ № 44
від 21.09.1972 р.) [7].

У березні 1973 р. в Іванківському
районі працював великий експедицій-
ний загін зі збору експонатів у складі
М. Жама (керівник групи), Т. Козачків-
ської, В. Дем'янчук, В. Красюк, Г. Слюсар,
Л. Доброскок, В. Слюсаря (наказ № 11
від 01.03.1973 р.) [8]. У ході триденної
експедиції, з 10 по 12 березня, музейні
працівники зібрали велику кількість ра-
ритетів (одяг, тканини, рушники, скатер-
тини, взуття, килими, керамічні та різь-
блені вироби, сільськогосподарський
інвентар та ін.). 23–27 липня 1973 р. до
Іванківського району для збору експо-
натів виїхали директор музею М. Сікор-
ський, заступник директора з наукової
роботи М. Єрмольєв, старший науковий
співробітник О. Юзвікова, реставратор
Ф. Чирка та водії І. Тесля, М. Петруня
(наказ № 34 від 06.07.1973 р.) [8]. Окрім
збору предметів музейного значення,
М. Сікорський планував оглянути по-
міщицький будинок у м. Іванкові, який
виявили учасники попередньої екс-
педиції, та погодити організаційні мо-
менти щодо його перевезення до Пере-
яслава. Через місяць для демонтажу та
перевезення цієї пам'ятки архітектури
до м. Іванкова виїхала бригада у складі
науковців М. Жама, Є. Харіна, В. Слю-
саря, реставраторів А. Вовка, Л. Кизуба,
А. Горбенка, В. Пономаренка, В. Сули-
ми, В. Отечка, Ф. Дарди, А. Дем'янен-
ка, А. Марченка, О. Помойницького,
В. Клявова, М. Сабодаха, Ф. Чирки та

водіїв І. Теслі, М. Петруні (наказ № 35 від
02.08.1973 р.) [8]. Роботи тривали з 5 до
15 серпня. Одразу після їх завершення
водії І. Тесля, М. Петруня та реставратор
Ф. Чирка виїхали до Іванківського райо-
ну для демонтажу та перевезення шиш-
косушарні Капера-Гоголицина початку
XX ст., яку передало музею керівництво
Розважівського лісництва (наказ № 36
від 16.08.1973 р.) [8]. За три дні, 21–24
серпня, шишкосушарня була перевезена
до музею.

8–10 січня 1974 р. в Іванківсько-
му районі була виявлена та перевезена
до музею смолокурня. Роботи вико-
нали музейні реставратори В. Отечко,
П. Бутник, В. Сулима, Ф. Чирка, А. Фе-
доренко, О. Вовк, А. Горбенко, П. Ши-
тик, І. Перепелиця, В. Гура, Н. Ярема,
М. Палочка, В. Тарапон. Перевезли
смолокурню музейним транспортом
водії І. Тесля, М. Петруня (наказ № 1
від 02.01.1974 р.). Ще одну індивідуаль-
ну експедицію до Іванківського району
здійснила 19 вересня 1974 р. завідувачка
відділу охорони пам'яток історії та куль-
тури музею Р. Чистик (наказ № 30 від
07.10.1974 р.) [8].

Щодо експедицій у 1975 р. до дослі-
джуваного регіону, то в офіційних доку-
ментах інформація відсутня. Протягом
1976 р. на Правобережне Українське По-
лісся було здійснено одну експедицію –
В. Котовського в Макарівський та Виш-
городський райони. Вона відбулася 3–7
вересня (наказ № 27 від 01.09.1976 р.) [9].

Насиченим на експедиції у досліджу-
ваний регіон виявився 1977 р. Більшість
експедицій пов'язані з обстеженням
культурних споруд та взяттям на облік
церковного майна, яке мало музейну
цінність. Першим на виконання цього
завдання було відряджено заступника

директора з наукової роботи М. Єрмольєва у Чорнобильський район з 10 по 20 березня (накази № 11 від 09.03.1977 р., № 12 від 14.03.1977 р.) [10]. Л. Масолітін 22–26 березня провів аналогічну роботу в Поліському районі, а М. Жам 28–31 березня – біля району Вишгорода (наказ № 14 від 21.03.1977 р.) [10]. 26–30 липня М. Єрмольєв знову поїхав до Чорнобильського району, щоб закінчити розпочату в березні роботу (наказ № 35 від 21.07.1977 р.) [10].

У 1979 р. завідувачка відділу охорони пам'яток історії та культури музею Р. Чистик здійснила дві пошукові індивідуальні експедиції до Бородянського (11–14 липня) та Макарівського (25–26 липня) районів (наказ № 17 від 08.07.1979 р.) [10].

Основним напрямом експедиційної роботи Переяслав-Хмельницького державного історико-культурного заповідника у 1980 р. стала паспортизація шкільних музеїв Київської області та взяття на облік цінних експонатів, що перебували у цих музеях. 12–15 січня цю роботу у Бородянському районі здійснила Л. Набок, а в Макарівському – М. Жам (наказ № 3 від 20.01.1980 р.). 18–22 березня М. Єрмольєв працював над паспортизацією шкільних музеїв у Поліському районі (наказ № 9 від 13.03.1980 р.) [10].

З 29 березня до 2 квітня М. Єрмольєв вже займався організацією народних музеїв у Поліському районі (наказ № 11 від 27.03.1980 р.) [10]. У 1980 р. було також організовано дві етнографічні експедиції на Київське Полісся. 3–8 квітня З. Гончаренко збирала предмети старовини у Макарівському районі (наказ № 11 від 27.03.1980 р.) [10]. З 30 червня до 4 серпня 1980 р. науковці Л. Годліна, Н. Грукач, М. Герасько, Л. Дорошенко, Ю. Мисюра,

М. Хоменко та водій М. Приходько здійснили комплексну експедицію до Чорнобильського та Поліського районів (наказ № 32 від 28.07.1980 р.) [10].

Особливістю наукових відряджень працівників ПХДІКЗ у 1981 р. було надання методичної допомоги щодо створення народних музеїв у Київській області. Приміром, 5–6 лютого науковий співробітник В. Мироненко виїхав до Іванківського району для надання методичної допомоги зі створення місцевих музеїв (наказ № 5 від 05.02.1981 р.) [10]. 17–19 лютого йому на допомогу виїхали працівники М. Жам та Є. Харін (наказ № 7 від 16.02.1981 р.). Протягом наступних років науковці музею провели кілька короткострокових поїздок із цією метою. Наприклад, 26–28 липня 1983 р. В. Мироненка відряджено до Іванківського та Поліського районів для надання допомоги місцевим народним музеям (наказ № 41 від 20.07.1983 р.) [10].

До експедицій, які заслуговують на увагу, здійснених у 1981 р., слід віднести етнографічну експедицію в Поліський район 15–17 квітня у складі М. Жама, Ю. Мисюри М. Гераська та водія М. Петруні (наказ № 14 від 10.04.1981 р.) [10]. Незабаром М. Жам оприлюднив звіт про цю поїздку: «Нещодавно науковці Державного історико-культурного заповідника здійснили експедицію до Поліського району Київської області. Мета експедиції: збирання експонатів для музеїв бджільництва та народного сухопутного транспорту кінця XIX – початку XX століття, а також виявлення сільськогосподарських знарядь праці. В результаті пошуків науковцями зібрано цікаві предмети матеріальної культури українського народу. Серед експонатів п'ять оригінальних вуликів-дуплянок,

воскобійня, два колеса, за допомогою яких ставили на дерева та спускали на землю дуплянки. Серед експонатів для музею сухопутного транспорту виявлено унікальні сани на чотирьох полозах. Також цікаві знаряддя обробітку ґрунту, характерні для поліського краю» [1, с. 2]. Не менш результативними виявилися й експедиції 28–30 квітня до Чорнобильського району у складі Ю. Мисюри, М. Гераська, Л. Чередніченко, Л. Харченко, Н. Захарчук, І. Шавро, Н. Грукач та водія М. Приходька (наказ № 15 від 17.04.1981 р.), а також 15–19 липня у складі І. Козія, Ю. Мисюри та водія І. Теслі – у Житомирську область (наказ № 27 від 15.07.1981 р.) [10].

З 1982 р. експедиційна діяльність Переяслав-Хмельницького державного історико-культурного заповідника у зазначеному напрямку йде на спад, що було пов'язано із Чорнобильською катастрофою 1986 р. та зміщенням дослідницьких акцентів на користь Полтавської, Черкаської, Чернігівської областей. Останні експедиції на Правобережне Полісся у досліджуваний період було здійснено 1989 р. Це відрядження старшого наукового співробітника відділу фондів Г. Остроноса 5–7 квітня у м. Чорнобиль для участі у колегіумі Управління культури Київської області щодо збереження експонатів (наказ № 14 від 31.03.1989 р.) [11], а також відрядження Р. Чистик у м. Бородянку для збирання предметів старовини (наказ № 29 від 11.07.1989 р.) [11].

Таким чином, у 60–80-х роках ХХ ст. співробітники Переяслав-Хмельницького державного історичного музею провели низку відряджень та експедицій до різних куточків Українського Правобережного Полісся з метою

виявлення пам'яток народної архітектури та поповнення музейних колекцій історико-етнографічними матеріалами. Загалом у досліджуваний регіон було споряджено 51 експедицію. Науково-пошукова робота музейних працівників на досліджуваній території протягом зазначеного періоду була спорадичною. У 70-х роках комплексні експедиції проводилися майже щороку, в інші періоди – нерівномірно. Після Чорнобильської катастрофи 1986 р. було повністю припинено проведення польових досліджень на території Полісся та відновлено лише у 1989 р.

Результатом проведених експедиційних досліджень у селах Бородянського та Іванківського районів Київської області стала музеєфікація семи місцевих пам'яток (будинок із с. Нова Вабля Бородянського району; вітряк, лісова сторожка, сарай із с. Мирча Бородянського району; поміщицький будинок із м. Іванків; шишкосушарня та смолокурня із с. Розважів Іванківського району). У ході заявлених експедицій було зібрано велику кількість предметів побуту, одягу та прикрас, ряден, рушників, скатертин, взуття, килимів, керамічних та різьблених виробів, сільськогосподарський інвентар тощо. Зібрані матеріали стали вагомим поповненням фондів музею. Згодом вони були використані для створення музейних експозицій, а також під час підготовки наукових праць про традиційну та сучасну культуру жителів Полісся. Кожна з цих наукових експедицій мала різні цілі та завдання, але всі вони становили частину загального широкого плану багаторічних польових досліджень Переяслав-Хмельницького державного історичного музею, які мали охопити найдавніші та маловивчені

райони Правобережного Українського Полісся.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жам М. І. Цікаві знахідки. *Комуністична праця*. № 110 (77774). 15 липня 1981 р. С. 2.

2. Жам М. І. Витвір народних умільців. *Комуністична праця*. № 25 (9215). 26 лютого 1976 р. С. 2.

3. Жам О. М., Чередніченко Л. С., Ткаченко Н. Г. Польові етнографічні дослідження Чернігівщини науковцями Переяслав-Хмельницького історичного музею в 60–70-х роках ХХ ст.: історія, тематика, результати. *Нижинська старовина: збірник наукових праць. Збірник регіональної історії та пам'яткознавства (серія «Пам'ятки Північного регіону України», № 6)*. Випуск 18 (21). Київ, 2014. С. 56–64.

4. Книга наказів Переяслав-Хмельницького державного історичного музею, поч. 14.07.1957 р. – закін. 23.12.1964 р.

5. Книга наказів Переяслав-Хмельницького державного історичного музею, поч. 01.01.1965 р. – закін. 05.05.1969 р.

6. Книга наказів Переяслав-Хмельницького державного історичного музею, поч. 06.05.1969 р. – закін. 29.03.1972 р.

7. Книга наказів Переяслав-Хмельницького державного історичного музею, поч. 03.04.1972 р. – закін. 11.10.1973 р.

8. Книга приказов историко-культурного заповідника, г. Переяслав-Хмельницький, нач. 15.10.1973 г. – окон. 03.02.1975 г.

9. Книга наказів по Переяслав-Хмельницькому історичному музею, поч. 08.02.1975 р. – закін. 13.07.1976 р.

10. Книга наказів по Переяслав-Хмельницькому історичному музею, поч. 15.07.1976 р. – закін. 31.12.1981 р.

11. Книга наказів Переяслав-Хмельницького державного історико-культурного заповідника, поч. 16.03.1989 р. – закін. 17.06.1991 р.

REFERENCES

1. ZHAM, M. (July 15, 1981). Interesting Findings. *Komunistychna pratsia*, (110 (77774)), p. 2 [in Ukr.]

2. ZHAM, M. (February 26, 1976). Work of Folk Craftsmen. *Komunistychna pratsia*, (25 (9215)), p. 2 [in Ukr.]

3. ZHAM, O., CHEREDNICHENKO, L., TKACHENKO, N. (2014). Field Ethnographic Research of Chernihiv Region by Scientists of Pereiaslav-Khmelnytskyi Historical Museum in the 1960s-70s: History, Topics, Results. *Nizhynska starovyna: zbirnyk naukovykh prats. Zbirnyk rehionalnoi istorii ta pamiatkoznavstva (seriia: "Pamiatky Pivnichnoho rehionu Ukrainy")*. (Nizhyn Antiquity: Collected Scientific Works. A Collection of Regional History and Monument Studies (Series "Monuments of the Northern Region of Ukraine", (6). Vol. 18 (21). Kyiv, pp. 56–64. [in Ukr.]

4. *Book of Orders of Pereiaslav-Khmelnytskyi State Historical Museum, beg. 14.07.1957 – end. 23.12.1964.* [in Ukr.]

5. *Book of Orders of Pereiaslav-Khmelnytskyi State Historical Museum, beg. 01.01.1965 – end. 05.05.1969.* [in Ukr.]

6. *Book of Orders of Pereiaslav-Khmelnytskyi State Historical Museum, beg. 06.05.1969 – end. 29.03.1972.* [in Ukr.]

7. *Book of Orders of Pereiaslav-Khmelnytskyi State Historical Museum, beg. 03.04.1972 – end. 11.10.1973.* [in Ukr.]

8. *Book of Orders of Historical and Cultural Reserve, Pereyaslav-Khmelnytskyi, beg. 15.10.1973 – end. 3.02.1975.* [in Rus.]

9. *Book of Orders of Pereiaslav-Khmelnytskyi State Historical Museum, beg. 08.02.1975 – end. 13.07.1976.* [in Ukr.]

10. *Book of Orders of Pereiaslav-Khmelnytskyi State Historical Museum, beg. 15.07.1976 – end. 31.12.1981.* [in Ukr.]

11. *Book of Orders of Pereiaslav-Khmelnytskyi State Historical Museum, beg. 16.03.1989 – end. 17.06.1991.* [in Ukr.]